

Avmaktens Kristus

BEATE PETERSEN

I samme stund jublet han i Den hellige ånd og sa: «Jeg priser deg, Far, himmelens og jordens Herre, fordi du har skjult dette for vise og forstandige, men åpenbart det for umyndige små. Ja, Far, for dette var din gode vilje. Alt har min Far overgitt til meg. Ingen vet hvem Sønnen er, unntatt Faderen, og ingen vet hvem Faderen er, unntatt Sønnen og den som Sønnen vil åpenbare det for.» Da de var alene, vendte han seg til disiplene og sa: «Salige er de øynene som ser det dere ser! For jeg sier dere: Mange profeter og konger ville gjerne se det som dere ser, men fikk ikke se det, og høre det som dere hører, men fikk ikke høre det.»

LUKAS 10, 21–24

Å skulle utlegge dagens tekst opplever jeg som en paradoksal oppgave. Prøver jeg å forklare den med forstanden, slik jeg nødvendigvis gjør når jeg står her og snakker, feiler jeg umiddelbart: For den forstandige er dette holdt skjult, og Jesus priser sin far for akkurat det. Først om jeg blir en av de umyndige små, eller en av de enfoldige, som det stod i tidligere utgivelser av Det nye testamentet, skal dette kunne åpenbares for meg. Men da ville jeg ikke blitt spurt om å stå her.

Som billedkunstner har jeg i mange år vært opp-tatt av den russisk-ortodokse forestillingsverdenen. Skulle jeg respondert på denne evangelieteksten på en adekvat måte, skulle jeg trådt til siden, og omgjort dette utrolig vakre rommet, med motiver inspirert av apostelen Johannes' himmelske syner, til et slags metafysisk teater, der prester og diakoner iført brokadekapper bar på kors, brennende lys og fløyelsinnbundne bibler, og et russisk-ortodokst kirkekor fremførte budskapet som et ekko av den himmelske sangen.

I den protestantiske kirken henvender man seg til mennesket i et språk som hører hverdagslivet til, slik jeg gjør nå. I den ortodokse kirken holder man fast ved en opphøyet, ritualisert form, som fortryller verden, og omskriver den til et sakralt språk. Det liturgiske materialet, tenker man, er fremkommet gjennom himmelske åpenbaringer. Skjønnheten anses ikke som noen overfladisk, forførerisk størrelse, men som noe som griper dypt inn i virkeligheten, som en forvandlende kraft. Sangen stemmer sjelen. Ikonene er et vindu til den åndelige verdenen.

Som protestant må jeg imidlertid forholde meg, ikke til tradisjonen, som i ortodoksien, men til ordet, skriften.

Og da, når jeg bruker forstanden, tenker jeg at disse versene er dypt problematiske, at alt i meg egentlig stritter i mot. For her står det at de vise og forstandige, altså de som søker kunnskap om denne verdenen, noe jeg i disse tider opplever som prekært, er fratatt muligheten til å erfare Gud, mens de umyndige små, de enfoldige, som ikke er vise, og ikke bruker forstanden, skal få «dette» åpenbart. Jeg forstår at «dette» unndrar seg denne verdenens logikk. At fornuften ikke projiserer lyset langt nok. At innsiktene det er snakk om ikke erverves gjennom intellektet, men ved å gjøre seg mottakelig.

Og likevel tenker jeg at disse versene skriver seg direkte inn i en grim politisk virkelighet. Dette er mat for høyrepopulistenes opprør, ikke mot den økonomiske eliten, men mot den akademiske og kulturelle eliten, som anklages for å neglisjere vanlige folks erfaringer og preferanser, og for å innta en posisjon av moralsk og intellektuell overlegenhet. Nettopp ved å underkjenne faktisk kunnskap

kan for eksempel den amerikanske presidenten avvise klimaforskningen og skrote Paris-avtalen.

Og er ikke Jesus urettferdig? Tidligere i teksten har han refset de som ikke har vendt seg om etter å ha sett og hørt om hans mektige gjerninger. Men hvordan kunne de, dersom budskapet likevel var holdt skjult for dem? Hvordan skulle de kjenne Sønnen, hvis ingen vet hvem Sønnen er uten Faderen? På hvilke premisser, utifra hvilke kriterier, velger Sønnen hvem han skal åpenbare «dette» for? Og ligger det ikke et hovmod i uttalelsen hans om at verken profeter eller konger får høre og se det disiplene får?

«Jeg viser godhet mot den jeg vil, og er barmhjertig mot den jeg vil. Så kommer det altså ikke an på den som vil eller anstrenger seg, men på Gud som viser godhet», står det i Paulus' brev til romerne, kapittel 9. Med andre ord, vilje er ikke nok, tro er ikke nok, kjærlighet er ikke nok. Gud utvelger dem han vil, jøder eller hedninger, den ene til fordel for den andre. Men hva slags Gud er det, som velger eller forkaster etter eget forgodtbefinnende? Hvorfor underlegge seg en slik vilkårlighet?

Kanskje er det en fristende tanke, at om man oppgir seg selv, og legger sin skjebne i hendene på en høyere makt, vil paradiset kunne virkeliggjøres. Men makt korrupperer. Forsøkene på å virkeliggjøre en felles utopi, en ideell sosial forordning, har hatt nok av blodige ofre opp gjennom historien. Det lyder som et risikabelt prosjekt, å satse på en kombinasjon av menneskelig uforstand og åndelig makt.

Men så kan disse versene også leses i et omvendt perspektiv, som en slags maktkritikk, der Jesus stiller seg på de svakes side og gjør om på den eksisterende verdenens rangordninger. I egyptiske klostre på 500-tallet, i det bysantinske riket fram til 1200-tallet, og i Russland mellom 1100- og 1500-tallet var hellig dårskap et særegent fenomen. Gjennom en slags sakral karnevalsopptreden snudde de selvutvalgte dårene opp ned på samfunnets normer, og tøyde forestillingen om hvordan det hellige kunne fremtre i verden. De så Gud der andre ikke så ham, og onde ånder der andre så helligdommer.

Som ledesnor brukte de Paulus' første brev til korinterne. Der står det i første kapittel:

«Men det som i verdens øyne er dårskap, det utvalgte Gud for å gjøre de vise til skamme, og det som i verdens øyne er svakt, det utvalgte Gud for å gjøre det sterke til skamme. Ja, det som i verdens øyne står lavt, det som blir foraktet, det som ikke er noe, det utvalgte Gud for å gjøre til intet det som er noe, for at ingen mennesker skal ha noe å være stolt av overfor Gud.»

De hellige dårene tok det bokstavelig, og underkastet seg et lidelses- og ydmykhetsideal, for å være

Søndag 6. mai
ARVE KLEIVA
PAULUS KIRKE

Arve Kleiva (f. 1960) har gitt ut fortellinger og essays om temaer som eksistens, seksualitet, litteratur, samfunn, økonomi og religion.

Søndag 20. mai
KIRSTY KROSS
SAGENE KIRKE

Kirsty Kross er en australsk kunstner som undersøker den økende økologiske usikkerheten i møte med den såkalte oppmerksomhetsøkonomien.

Søndag 3. juni
GUNNAR WÆRNES
GRØNLAND KIRKE

Gunnar Wærness (f. 1971) er poet og artist. Han har gitt ut flere diktsamlinger og utgjør halvparten av kabareten Brødet og Eselet.

Søndag 17. juni
KJETIL SKØIEN
KAMPEN KIRKE

Kjeil Skøien (f. 1952) er teaterregissør, danser, billedkunstner og mer. Han har arbeidet mye med lyriske tekster på scenen.

Torsdag 24. mai
BEATE PETERSEN
MAJORSTUA KIRKE

Beate Petersen (f. 1962) er kunstner og dokumentarfilmskaper. Filmen *Nasseredin Shah and his 84 Wives* (2012) har mottatt en rekke priser.

Foto: Ingrid Eggen

der Kristus er. Bevisst gikk de inn for å spille gale. De frasa seg alle verdslige goder, gikk alltid barfott og nesten uten klær, og vasket seg aldri. De snakket i regler, gåter og liknelser, og opptrådte asosialt og

provokativt: De ba bønnen foran bordellet, spyttet på kirkeveggen, og kastet nøtter på menigheten.

«Dårenes latter var latteren fra en verden som var rystet over sitt eget speilbilde», skriver den

russiske professoren Sergei A. Ivanov. Ved å fornordre seg selv, og stille seg i en posisjon der de ikke lenger hadde noe å miste, avdekket de hovmodet og forfengeligheten i omgivelsene rundt seg. De påminnet makthaverne om denne verdens begrensninger. Og de viste at Guds veier ikke går i en rett linje.

I sanskrit og i mystisk islam finnes en tilsvarende figur. I én de 97 biografier i *Vennenes Minne* av den store persiske dikteren og apotekeren Farid Eddin Attar som levde på 1100-tallet, gir en konge fra seg alt han eier, og begir seg ut i verden som tigger. En dag blir han spurt: «Siden du slo inn på denne veien, har noen som helst glede møtt deg?» Tiggeren forteller om en gang han var i en moské for å sove, men ble plaget av folk som grep tak i føttene hans og dro ham bortover. Han forteller: «Moskeen hadde tre trappetrinn. Mitt hode slo mot hvert trappetrinn jeg møtte. Og blodet rant. Da så jeg mitt selv og min personlighet slik jeg likte å se den. Mens de kastet meg utfor disse tre trappetrinnene ble, ved hvert trappetrinn, hemmeligheten av en himmelsregion åpenbart for meg. Jeg sa, gi Gud at trappetrinnene var flere.»

«Når de ble mishandlet, torturert, drept betraktet de motgangen som en opphøyelse i en karriere man kan kalle baklengs», skriver den svenske forfatteren Carl-Göran Ekerwald om de hellige dårene. Siden selvskheten trives i medgang og pines i motgang, så gjelder det å vende opp ned på gjengse vurderinger. Den som er dårligst er best. Motgang er kamuflert medgang. I sin himmelvendthet mistet imidlertid ikke dåren den andre av syne: fra bunnen av samfunnet var deres oppgave å dra barmhjertighet ned fra himmelen og å tjene menneskene, skriver Ekerwald.

Jeg tror ikke at man umiddelbart kan innta en slik rolle i dag. Betingelsene er annerledes. Det er vanskelig å forestille seg å skulle frasi seg alt, og frivillig stille seg i en posisjon der man blir ydmyket og forkastet. Dåreskikkelsen kan imidlertid minne oss om at det finnes andre måter å være i verden på. At parametrene vi opererer med kunne vært annerledes, at det finnes en annen mulig orden.

I så måte har dåren noe til felles med kunsten. I kunsten kan man sette opp spill, lage visuelle og intellektuelle gåter, se verden fra vrangen, motarbeide konsensus. Da Pussy Riot for seks år siden i Vår Frelsers katedral i Moskva bønnfalt Gudsmøderer om å fjerne Putin, og underforstått kritiserte den styrkede alliansen mellom patriarkatet og presidenten, forsvarte de seg i rettsalen med at de var punkens hellige dårer. Forfengeligheten ga de ikke avkall på. De befant seg ikke aller nederst i samfunnet. Men som dårene og disiplene oppfordret de folk til ikke å lytte til makten, men til avmakten.